

Nikola Nikolić

Trećenagrađena priča

DOVOLJAN JE JEDAN KAMEN

Kako se bližio početak škole, smanjivao sam se, zatvarao u sebe. Nije to imalo veze sa žalom zbog kraja raspusta ili strahom od učionice – svaki prvi septembar pred mene je postavljao jednu te istu visoku preponu. Drugi su je s lakoćom preskakali. Za njima je bilo dugačko uzletišta. A ja, da se ne bih osjetio izopštenim, morao sam se služiti lukavstvom. Prostor mi je bio sužen. Čitav vidik ispunjavalo je jedno pitanje: Gdje ste proveli raspust? Bila je to anketa koju je učiteljica iz godine u godinu prilježno nametala. Svaki učenik odnosio se prema njoj kao prema formalnosti u koju treba uzidati odjek zavičajnog ponosa. *Kod babe i đeda na selu!* Zvučalo je to poput zakletve dobro utrenirane vojske. Smjenjivali su se Piperi, Crmnica, Kuči, Kosanica, Bihor, Bajice, Tušina, Vusanje, sve odreda glasovite brigade, u glavi su mi odjekivali Tomaševo, Šaranci, Murići, Brajići i Doljani, toponimi su se sudarali, miješali, stapali, potiskujući me u kraj učionice odakle bi konačno docijukalo: na Žabljaku.

- A kod koga? - upitala bi učiteljica, dok su me ostali gledali kao izvanjca.

- Pa... kod babe i đeda.

I još jednom sam na foru prolazio inicijaciju. Učiteljica bi posegnula za dnevnikom, s olakšanjem sam posmatrao kako se rasklapaju dveri nove školske godine. Bio sam nalik izgnaniku. Da bih se prilagodio i opstao, izgradio

sam vlastiti ketman. Koristio sam alternativni zavičaj. U očevu Goliju nikada nijesam kročio. Slušao sam priče o Baju Pivljaninu, krvavoj Dugi, Zvizdićima, granama koje se s jeseni, pod teretom ploda, povijaju do zemlje nudeći se ljudima, o mobama i zorenjima, o međedima čije se siluete izjutra grbe kosinom Ćurila i Somine, o zmijama koje s proljeća, kad nadođu vode, izlaze iz jama i dave zalutale brave, o posijelima pod mjesečinom, igrankama, zavadama i pijankama. Od tog svijeta dijelilo me je pedeset kilometara makadama, ali bila je tu i jedna veća prepreka: dvadeset godina pustoši, otkad su đed i baba, već pod teretom godina, posljednji put zalili ognjište i sišli u grad. Sa

zavičajem je ostala usmena kopča koju je odvojenost sve više tanjila, svodeći porijeklo na niz slabašno povezanih mitova. U njima sam se, i pored želje da ih usvojim, osjećao kao tuđinac. Uzalud su bila višesatna babina prisjećanja, često propraćena suzama. Granice nijesu popuštale. Naši svjetovi dodirivali su se poput skupova koji žude za zajedničkim prostorom, ali koji nemaju zajedničkih elemenata.

Tajnu sam odao Rahmanu, drugu iz klupe.

- Žabljak je lijep kraj, ne treba da se stidiš. Na kraju krajeva, majka ti je odatle, i to je neka vrsta zavičaja.

- Ne shvataš, to je vikendica u kojoj boravimo par nedjelja, koja je pusta ostatak godine, koju je i đed napustio kao mlad. To je samo mjesto za odmor. To nije zavičaj, kao tvoj Bihor, ili Anđelina Crmnica, ili Danilovi Kući.

Pričao je tiho, kao da me upućuje u zavjeru. Svakog ljeta mu teško pada rastanak. Čini mu se da mora nazad baš onda kad je najljepše. Požalio se đedu. Starac ga je saslušao, a zatim ga posavjetovao da – kad mu već ne ide da nosi zavičaj u sebi – ponese njegov djelić sa sobom. Neće biti isto, ali će sjećanje imati potporu, rekao je. Dao mu je vreću zemlje, bidon vode iz Popče i izdanak smrče s Turjaka. Nek u dvorištu kuće u Podgorici udesi svoj lični bihorski kutak. I nek se o drvetu stara kao o članu porodice, glasio je amanet, jer će tako moći da testira svoju ljubav prema zavičaju. Ako prođe test – nikakva prostorna i vremenska distanca neće ga moći odvojiti od tačke porijekla.

- I, jesi li uspio? - pitam ga nestrpljivo.

Drvo je već premašilo dvije nekadašnje visine. Ne može mu ništa ni podgorički žaropek. U međuvremenu je postavio i sistem navodnjavanja, pa ne brine ni kad je u Bihoru. A kad god mu prifali selo, sjedne uz drvo i zažmuri. I tamo je u sekundi.

Rahmanovoj taktici divio sam se izdaleka. Godine su se smjenjivale ne dovodeći me u šansu da pokušam nešto slično. Baba je sve češće prizivala nekadašnji život, ali su joj priče bile sve mutnije, izgledalo je kao da sama stvara kovitlac prošlosti u kojem bi željela da zauvijek nestane. Uspjela je u tome tek kada sam bio na drugoj godini studija, kad se već odavno izgubio odjek onog morskog školskog pitanja. Sahranili su je u Goliji, na mjesnom groblju Krstac, uz kosti supruga i njegovih predaka.

Sahranu sam preskočio, okupiran ispitima. A mjesec dana kasnije vozio sam se sa porodicom kroz brda sjeverozapadno od Nikšića. Sa suvozačkog mjesta, otac nas je neprestano zasipao geografskim podacima, koje bi tu i tamo presjekao nostalgični uzdah.

- Vidite onu glavicu, tamo ka Somini? E, koliko li sam samo sati proveo na njoj, majko mila, čuvajući ovce... Saputnici su ga u početku slušali s distance, kao previše zanesenog lokalnog vodiča.

Dočekala nas je ukočena panorama nekadašnje opštine. Dolina nalik njeguškoj, opkoljena krševitim padinama i otvorena prema Gacku poput nekog presahlog zaliva. Tih je. Nigdje nikoga. Na crkvi zamandaljena vrata, oko groba tragovi koraka u travi. Na spomeniku svježe urezano ime s datumima rođenja i smrti. Izustim „mašala“ kad zbrojim 98 ljeta.

- Ništa je to - kaže otac - majka joj je dogurala do 105.

I onda udar emocija, niotkuda. Osjećaj pripadnosti na prepad. Očeva rodna kuća, nasađena na plato iznad doline, zbijena pod stijenom u kojoj je nekada davno, kao dječak, vidio ogromnu lobanju. Pred vratima podzida na koju su folksdojčeri „Princ Eugena“ ljeta '43. postavili mitraljez, motreći na selo. Ispod kuće voćnjak, isključani plodovi šljiva, jabuka i krušaka, urezi medvjediđih kandži na granama. Svuda oko kuće tragovi novih stanovnika. A unutra, iz svakog prašinom prekrivenog predmeta, nijemo svjedočanstvo o prolaznosti, o onome što je bilo, o vremenu uhvaćenom u zamku kružnog, jalovog trošenja.

Krik od Somine; čaplje u formaciji grabe ka Ćurilu. Slušao sam o seljaninu koji je znao da ih prizemlji ukrug nekim nemuštim dozivanjem. Ptice zamiču za kupasti vrh, nestaju iz vidika, za njima se komešaju oblaci.

- Kiša će - otac veli - bilo bi dobro na krenemo.

Uputim se ka kolima, koraci sami od sebe usporavaju. Nešto sam zaboravio. Odjednom mi sine Rahmanova zavičajna formula. Gledam ka dolini – toliko je toga što se prepušta ništavilu, bilo bi dobro igrati se Svevišnjeg, konzervirati stvarnost, presađivati svjetove. Sada to i nema previše smisla. Odavno se izgubio onaj kompleks otuđenosti. Um je sazrio, odbacio nekadašnja shvatanja poput zmijske košuljice.

Ipak, ostao je međuprostor. On zjapi i u svijesti i u čulima. Potrebna je materijalna veza s onim što je moje samo na nivou ideje,

što želim zgrabiti i utisnuti u sebe.

Saginjem se, preturam po gomili kamenja. Kroz prste mi migolje zelembaći. Napipavam veliki komad stijene. Gledaju me kao ludaka. *Ne glupiraj se, nema to svrhe...*

Svakog ga dana makar jedanput pogledam s prozora. Već je obrastao mahovinom, i to na onom dijelu okrenutom ka Goliji, kao kakav drevni kompas. Redovno čistim ostatak površine. Održavam pravac. Osjećam se kao Sizif koji je uspio.